

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

УНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2003
оной
сентябриин
13
суббото

№ 23(158)
20820

Намарай эхин
сагаан бишэн
харын
18
гарагай
7

Буряад Унэн

ЭВЕНК АРАДАЙ «БОЛЬДЁР» НАЙНДЭРӨӨР АМАРШАЛГА

Россин Федерациин Сибириин, Алас Дурна ба Хойто зүгэй үсөөн тоото үндэһэн арадуудай Ассоциациин Координационн зүблөөнтэй президиумын үмэнһөө эвенк арадай Больдёр найндэртэ хабаадагшадые хани халуунаар амаршалбади.

Урдань урагша түгэсөөр хэжэ байһан ажалдатнай амжалта хүсэхэдөө, гүрэнэй болон нютагай засагай эмхи зургаануудтай хани харилсаантай үндэр дээрэ үргэлжэлэг, эвенк арадынгаа болон Россин Хойто зүгэй үсөөн тоото аха дүү арадуудайнгаа хүгжэн халбархын тулаа үнгэргэжэ байһан үйлэ хэрэгүүдтэй үрэ дүн ехэтэй байг гэжэ үрэнзбди.

Түрэл арадынгаа түүхын, соёлой баян баримтануудые ерээдүйн үеынхидтэ дамжуулха хэрэг танай хүзүүн дээрэ гэжэ мэдэнэт. Тийн Ассоциациин хүтэлбэрилхы эмхи таанадые энэ хэрэгтэ эсшэ сусашагүйгөөр хэжэ, эрид эгсээр бодоод байһан асуудалнуудые бүгэдыень шийдэхэ гэжэ этигэнэ.

Манай нангин газарнуудай найн ханаатай сабагууд та олондо тэнхээ тамир, элүүр мэндые үршөөг лэ гэжэ үнэн зүрхлэнхөө хүсэнэб! Эбтэй эетэй, амжалтатай, урагштай хуутыг даа, хүндэтэ нүхэд!

Сергей ХАРЮЧИ.

Россин Федерациин Сибириин, Алас Дурна ба Хойто зүгэй үсөөн тоото үндэһэн арадуудай Ассоциациин Президент.

АЖАЛАА ЭРШЭДҮҮЛЭН ХҮДЭЛХЭДӨӨ...

Байгша ондо хүндэхэн эрхэ байдалда тэжээл бэлдэхэлгын хүдэлмэри ябуулагдажа байна гээд мэдээжэ. Тиймэһээ энэ хүдэлмэрийн дүнгүүдынь нёдондонойхиноо доогуур байһаниинь гайхалгүй.

Сентябриин табанай байдалаар республика дотор 25780 тонно үбһэн, 15620 тонно сенаж, 24701 тонно силос бэлдэхэгдээ байна. Тийн үбһэн хэрэгтэйһээ 40 процент, силос 20 процент бэлдэхэгдээ байна гээд ажахынуудһаа ороһон дүнгүүдые согсолом харахада элригэ.

Республикын аймагуудай тэжээл бэлдэхэгдээ сооһоо Хяагтын аймагаархыг лэ найн үрэ дүнгүүдые туйлана. Энэ аймагай ажахынууд хэрэгтэй үбһэнэйгөө 80 процентые абаад байна. Тийн «Кяхтинский» гэхэн хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооперативай хүдэлмэрийнхэд нэгэ условно толгой малда 13,3 центнер тэжээлэй единицын тэжээл бэлдэхэбэ. Энэ аймагай «Родина» колхозойхид нэгэ условно толгой малда 8,3 центнер тэжээлэй единицын тэжээл бэлдэхэгдээ, мүн лэ амжалта түгэс хүдэлжэ байна гээд тэмдэглэлтэй. Тийхэдэ Загарайн аймагай «Гигант» СПК, Кабанскын аймагай «Байкальское» гэхэн туршалга, үйлдбэрийн ажахы, Захаангай аймагай Хамниин, Михайловкын СПК-нууд, Зэдын аймагай Боргойн гүрэнэй үүлтэртэ завод, Оёрой, Зэлэтын, Гэгэтын СПК-нууд түрүүшүүлэй тоодо баһал оролсохо ёһоороо оролсоно. Гэхэтэй хамта Түнхэнэй аймагай хүдөө ажахынууд нүүлэй үдэрнүүдтэ

ажалаа гансата эршэдүүлэн хүдэлхэдөө, хэрэгтэй үбһэнэйгөө 56 процентые бэлдэхэгдээ, үшөөл найн дүнгүүдые туйлаха гэжэ эрмэлзэнэ. Бэшүүрэй аймагай хүдөө ажахынхид хэрэгтэй үбһэнэйгөө 48 процентые, силосэйгөө 45 процентые бэлдэхэгдээ, баһал нилээд амжалтатай. Юрэнхылэн хэлэбэл, малай шэмэтэ тэжээл болохо силос бэлдэхэгдээр Бэшүүрэй, Кабанскын, Мухар-

толгой малда 0,5 центнер тэжээлэй единицын тэжээл бэлдэхэгдээ байна. Мүнөө ган гасуурай ушаруулан гарзануудыетоолохо бэшэ, харин бүхы арга боломжонуудһаа хэрэглэжэ, тэжээл бэлдэхэгдэ хэрэг гараад байна гээд хангуулая. Ондоо шотагуудга, аймагуудга ошожо байгаад үбһэ бэлдэхэгдэ болохо ха юм. Тээшье ажахынуудга урданайхи мэтэ малай тоо толгой олон бэшэ ха

Шэбэрэй аймагуудай хүдөө ажахын предприятинууд мүнөө жэлэйхээр абахада, яһала бараг дүнгүүдтэй. Харин сенаж даралгаар эдынхид түрүү хуурияа алдахагүй ха.

Тийхэдэ Хэжэнгын, Хурамхаанай, Прибайкалийн, Сэлэнгын аймагуудга үбһэ хуряалгын хүдэлмэри ехэл шархуугаар, нобшо ноозгойгоор ябуулагдаа гээд тобшолмоор. Жэшээлбэл, Хэжэнгын аймагай хүдөө ажахынууд нэгэ условно

юм даа. Юрэдөө эдэл үдэрнүүдтэ бүхы арга боломжонуудһаа хэрэглэн, малдаа хүрэхэ үбһээ абаагүй хаа, үбэлдөө, хабартаа тон үлгэтэй сэнгээр тэжээл ондоо тээһээ худалдан абаха хэрэг гараха. Энээнине ажахын хүтэлбэрилэгшэ бүхэн топ найнаар ойлгожо, тус шухала харюусалгатай хэрэгые найнаар эсэлэхэ гэжэ найдамаар.

Баир БОДИЕВ.

Тобшо һонинууд

Үбэлэй үбһэ тэжээл бэлдэлгын хаһа республика дотор эгээл түлэг дундаа. Тийбэшые сагай уларилһаа боложо, энэ жэлэй дүнгүүд урда жэлэйхиһээ доогуур байха хаш. Байгша оной сентябриин 7-ной мэдээгээр 25780 тонно үбһэн, 15620 тонно сенаж, 24701 тонно силос бэлдэгдээ. Зэдын аймагай «Гэгээтэ», «Желтура» гэхэн СПК, Захаа-минай аймагай Михайловка, Хамни, Кабанскын аймагай «Байкальский» гэхэн ажахынууд эгээл эршэтэйгээр мүнөө үедэ ажалаа ябуулна.

Улаан-Удын авиационно заводто бүтээгдээд МИ-171 түхэлэй вертоледой сертификат данса Урда Солонгос гүрэндэ эрхим сэгнэлтэдэ хүртэбэ. Тиймэһээ Урда Солонгос орон болон Азийн регионууд руу МИ-171 түхэлэй вертоледуудые худалдаха арга бүри үргэдхэгдэхэ гэшэ.

Энэ заводой иимэ түхэлэй вертоледуудые Ази, Зүүн Урда Ази, Латинска Америка болон Африкын гүрэнүүд худалдажа абадаг юм.

«Байгаалин амиды шэди» гэхэн үзэсхэлэн яармаг хотын эдиршүүлэй ордондо нээгдэбэ. Саад ургуулха зуу гаран дуратайшуу, хурагшад «Экос» клубай болон байгаали хамгаалгын биологическа түбэй түлөөлэгшэд хабаадана. Эндэ

гэрэй ургамалнууд, мантан томо овошнууд, баглаа сэгсүүд, амиды сэгсүүдээр бүтээгдэхэн панно болон композицинууд олоной үзэмжэдэ табигданхай.

Ниисэл хотын түб талмайгаар оршодог «Прогресс» кинотеатр табан жэлээр «Импекс-Центртэ» үгтэбэ. Тус бүлгэм энэ саг соо «Ногоон зал» шэнэлэн захабарилха ёһотой. Улаан-Удын мэр Геннадий Айдаев энэ захиралта гаргаа юм.

Буряадай оперо болон баледэй театрай артистнар Хитад гүрэн гастрольдо гараба. Нарын туршада тэдэнэр Хитадай хотонуудар бэлгиталаангаа харуулха байна.

Буряад ороной долоон басагад байгша оной октябрь һарада Москвада үнгэргэгдэхэ дангинанарай конкурсын финалда хабаадаха юм.

«Дни прессы в Сибири» гэхэн регионууд хоорондын хуралдаанда хабаадаһан Буряадай гүрэнэй телерадиокомпани «Радио ба телевидени» гэхэн номинацида түрүү нуури эзэлбэ. Сибириин социально-экономическа хүгжэлтын бүхэдэлхэйн экономикодо горитой хуби оруулдаг байһание олоһинтэдэ гүйсэд харуулаһанайнгаа түлөө энэ конкурсо БГТРК шалгарба. **Е.ЦЫБЕНОВА** бэлдэбэ.

СРОЧНО ПОЛУЧИТЕ НОВЫЕ ПАСПОРТА

Проводящуюся в последние годы паспортную реформу, согласно которой предполагается обязательная замена документов советского образца на новые, первоначально рассчитывалось закончить к концу 2005 года. Однако приказом министра внутренних дел Российской Федерации эти сроки были сокращены: старые паспорта нужно заменить до 1 октября 2003 года.

О том, как обстоят дела с обменом паспортов, рассказывает заместитель начальника паспортно-визовой службы ОВД Советского района Лариса МАДУЕВА:

- Согласно постановлению РФ, «Об утверждении положения о паспорте гражданина РФ» паспортно-визовой службой ОВД Советского района с октября 1997 года ведется поэтапная выдача и замена паспортов граждан СССР на новые российские. И на сегодняшний момент процент населения, уже получившего новые паспорта, составляет 94,2. Наиболее пассивно участвуют в паспортной реформе пенсионеры, инвалиды, малоимущие и лица, ведущие асоциальный образ жизни. Это связано с их низкой платежеспособностью. А вот с так называемыми бомжами особых проблем

не возникает, они все практически уже документированы.

- Как выходите из этого положения?

- Совместно с администрацией района мы планируем организовать выезды по домам. Средства выделяет Правительство республики.

- Можете ли вы произвести замену паспорта гражданам РФ, временно пребывающим в Улан-Удэ?

- Согласно указанию МВД РФ лица, зарегистрированные на временное проживание, имеют на это полное право. После замены старых паспортов мы сообщаем об этом в соответствующий орган по месту их постоянного проживания.

- А что ожидает человека, который по тем или иным причинам не смог произвести замену документа?

- Граждане, которые не смогли в срок до 1 октября 2003 года поменять старые паспорта на новые, будут облагаться штрафными санкциями. Также у них возникнут другие проблемы, так как без паспорта - главного документа, удостоверяющего личность, невозможно будет, например, устроиться на работу или пенсионерам - получить пенсию и т.д.

- Спасибо.
P.S. По состоянию на 10 августа 2003 года подразделениями паспортно-визовой службы документировано паспортами 716853 человека, или 91,5 процента от общего количества граждан, которые должны получить новый документ. До конца года предполагается выдать еще 66615 паспортов гражданам Российской Федерации.

Даши-Доржи БОЛОТОВ.

Суута эрдэмтэ, ниитын ажал ябуулагша, уран зохёолшо ба аяншалагша

Базар БАРАДИНАЙ 125 жэлэй ойдо

УГСААТА АРАДАЙНГАА
ХУБИ ЗАЯАНДА

БАЗАР БАРАДИЕВИЧ БАРАДИН 1878 ондо Агын аймагай Ага-Хангил нутагта түрэнэп юм. Бороншуугай Бараадитан гэжэ дунда шадалтай айлай арбан нэгэн хүүгэдэй ахань байгаа. Тэрэ Агын дүрбэн классый приходско хургуули эрхимээр дүүргээд, 1891 ондо Шэтын городской гурбан класстай училищида ороо нэн. Энэ хургуулида гурбан жэлэй туршада бураад, гүйсэд дүүргээгүй байхадань, Санкт-Петербург хотодо Петр Бадмаевай эмхидхэнэ гимназида буряад хүүбүүдые абажа захалхан юм. 17 нахатай Базар Цыбен Жамсарано нүхэртээ хамта энэ хургуулида оробо. Оройдоол 40-өөд хүүбүүд абтахан байгаа. Гимназийн 7 класс дүүргээд байтарын, бураадаа хэрээнэ зүүлгэхэ гэнэ идхамжын хүдэлмэри хэгдэжэ эхилбэ, тиихэдэнэ огто арсахан Базар Барадин, Цыбен Жамсарано мэтын томошог болохон шабинарын хургуулиа хаяжа, нутагаа бусахан юм.

Гэртээ ерээд, элдэб янзын ажал хэжэ байтараа, 1900 ондо Агын нэгэ наймааша буряад баянай оршуулагша боложо, Германи, Швейцари, Итали, Франци гэхэ мэтэ оронуудаар түрүүшынхнээ ябалсаба. Нүүлдэ Цыбен нүхэртээ хамта оюутан болоод ябахадаашье, зунай амаралтын үедэ Сибириин ород хүпээцүүдэй оршуулагша боложо, Баруун Европоор нэгэнтэ бэшэ харгылалсахан байдаг. Энэньшье ойлгосотой: нэгэдэхээр, буража ябахан зондо эд хэрэгтэй, хоёрдохоор, хари хэлэ шудалха хэрэгтэнэ сэнгэшгүй аша туһатай. Иймэнээл Б.Барадин, Ц.Жамсарано гэгшэд англи, француз, немец хэлэнүүдые хайн мэдэхэ байгаа.

...Сэхыень хэлэхэдэ, үргэн олонийтэ суута эрдэмтэ, ниитын ажал ябуулагша, уран зохёолшо Базар Барадин тухай ехэ юмнэ мэдэгдэггүй гээшэ. Базар Барадин хадаа анхан Түгнэ нутагһаа Ага зөөжэ ошоһон сагаангуудай угай Хуягтын (Бороншуугай) Барадинн бүлэхэ түрэнэ байгаа. Олон үхибүүдэй ахан болохо Базар бар жэлдэ түрэнэ намтартай.

Бороншуугай Бараадитан нуури сагаангууд байхан юм гэхэ. Могойтоһоо баруулжаа Ага руу ородог Жэбхээһэн голой Ута - Хүндын адатта зуһадаг, Догойн баруутаар ородог Үлэнтэ горхоной Үхэгтэ гэжэ газарта үбэлжэдэг байхан ха.

«Манай аба Бороншуу Бараади гээшэ Добеорной ахай гэгдэдэг, бүлэгһөө суглаанда ябадаг нэн. Монгол бэшэгтэй байгаа. Шадалтай айл байһан юм. Минии мэдээ орохо, гушаад адуутай, табяад үхэртэй, далаад гү, али наяд хонитой байгаа. Үбһэнэй машинатай аад, колхоз болохо, тэрэнээ үгөө нэн. Хулааг баян гэгдээгүй нэн», - гэжэ Базарай дүү Жамьян 1982 ондо хэлэһэн байдаг.

Бараади эсэгнэ болон Норжомо эхэнэ үхибүүдтээ хургуули һудар олгохы оролдодог түрүү үзэлтэй хүнүүд байгаа.

«Базарнай эрдэмтэй хүн болохо даа, харин Түдэб Шэринн хоймной мошо дархашуул болоно бээ. Должин ашамнай гоёор дууладаг», - гэжэ ехэл хүхилдэдэг нэн. Үхибүүдээ бага балшар наһанһаан хуушан монгол үзэгтэ хургадаг байгаа.

Эсэгнэ Базарайнгаа амжалтаар ехэл баярлаха, «юушье гамнахагүйб, бурахаал байха» гэдэг бэлэй. Дугар, Бальжимаа болон бусад дүүнэрээ Базар үзэг бэшэгтэ хургаа нэн ха.

17-той Базар Шулуутай нютагай Сэбээнэй Хандаматай танилсажа, гэр бүлэ болоо нэн. Дандар, Дабаа (Аюур) гэжэ нэрэтэй хүүбүүдтэй болохон байгаа. Дабаа мүн лэ залуугаар гэр бүлэ болохон юм. Сэбэгэй Пагма (Мадюу) тэрэнэй хамган болохон гэхэ.

Базар Барадин хадаа угаараа юрын ажалша бүлэдэ түрээжэ, урагшаа ханаатай, наһан соогоо эрдэм хэхэ хүсэлөө, малша буряад зоной гэгээрэл болон болбосоролые дээшлүүлхын түлөө ами бээ хайрлангүй ябаһан хүн байгаа. Тэрэнэй хэһэн эрдэмэй ажал хэрэгүүдые, ниитын ажал ябуулануудые, тэрэнэй зохёол бүтээлнүүдые Россин Эрдэмэй академиин Буряадай Эрдэмэй түбэй хүдэлмэрилэгшэдэй бүридхэжэ, олонийтэдэ элэрүүлэн түхөөжэ байһаниинь хайшаалтай...

1902 ондо Базар Барадин Цыбен Жамсарано хоёр Санкт-Петербург дахин ошожо, университетэй юридическэ факультетэ түрүүн оробо. Нүүлдэнэ зүүн хэлэнүүдэй факультет шэлэжэ, томо мэргэжэлтэд болохо үнэн харгыдаа гараһан түхэтэй. Эндэ буража байхадань, тэдэ хоёрто ородой суута эрдэмтэд-академигүүд С.Ф.Ольденбург, Ф.И.Щербатской, монголо-профессорнууд В.А.Котвич, А.Д.Руднев, Г.И.Рамстедт, Д.А.Клеменц гэгшэд саг үргэлжэ хэлэшгүй ехэ туһа хүргэдэг байгаа. Оюун бэлигын сэнгэхэдээл тиигээ бшуу!

1905-1907 онуудаар Ородой академиин даабарьяр Б.Барадин буряад мүргэлшэдэй хубсаһа үмдөө, Монголой үргэн тала губяар, Хятадай болон Түбэдэй үндэр хада уулануудаар мандаһан олон тоото дасан хийдүүдээр аяншалаа. Бусажа ерээд хэблэһэн хүдэлмэринүүд сооһоонь «Лавран аяншалга», «Миларайбын сам», «Түбэдэй зүүн-хойто зүгүүдээр (1905-1907) аяншалһан тухай замай тэмдэглэнүүд» гэнэ бүтээлнүүдын үндэрөөр сэнгэгдэжэ, Пржевальскийн нэрэмжэтэ шанда хүртэһэн байха юм.

Б.Барадин 1908 онһоо 1917 он болотор Петербургын университетэй зүүн хэлэнүүдэй факультетэ профессорэй нэрэ зэргэтэйгээр ажаллаа.

1917-1923 онуудта Агын хоёрдох шатын хургуулида багшалаа. 1923 ондо шэнэ байгуулагдаһан Бурят-Монголой АССР-эй арадай гэгээрэлэй комиссараар баталагдаһан байна. Удаань Буряадай соёлой эрдэм - шэнжэлэлгын институтай директорээр томилогдоо. Энэ институтайнгаа хэлэ бэшэгтэй таһагыг даагшаар ажаллажа байтараа, 1937 ондо хардуулан тушаагдаад, бусажа ерээгүй.

Б.Барадинай түрэл арадаа гэгээрүүлэн болбосоруулын тулада хэһэн, бүтээһэн ажал хүдэлмэри аймагта ехэ байһаниинь мүнөө элэрэн тобойжо харагдана. Түүхэ, домог, хэлэ бэшэг, уран зохёол, ёһо заншал, шажан мүргэл, хуудал байдал, эрдэм шудалалга, соёл гэгээрэл - алишье үндэһэн асуудал абажа харахада, профессор Базар Барадинай хүдэлмэриин дурдангүй гарахын аргагүй бшуу. Хурса бодол, холын хараа, үргэн дэлсэ, нэрэ хүндэ, угсаата арадаймнай хуби заяан - эдэ мэтэ шэнжэ шанарнууд Базар Барадинай ажабайдалайн зам харгытай танилсахадаа, эзэлүүдгүй манай зүрхэ сэдхэл доһолуудна.

Суута багша, эрдэмтэ, ниитын ажал ябуулагша, уран зохёолшо, аяншалагша Базар Барадинай хэһэн, бүтээһэн хүдэлмэри үргэн олонийтэдэ хүсэд дүүрэнээр хүргэгдөөгүй байһаар.

Б.Барадинай гол зохёолнууд:
Путешествие в Лавран. 1905-1907 гг // Известия Русск. геогр. об-ва. Т.44. Вып. IV. СПб. 1908.
Цам Миларайбы (из жизни в Лавране) // Зап. Русск. геогр. об-ва по отд. этнографии. Т.34. СПб. 1908.
Заметки о путешествии (1905-1907) в северо-восточную окраину Тибета // Живая старина. 1908. вып.1.
Легенды Тибета // Живая старина. 1910.
Отрывки из бурятской народной литературы. Тексты. СПб. 1910.
Вопросы сценического искусства бурят-монголов. Верхнеудинск. 1925.
Бурят-монголы. Краткий исторический очерк оформления бурят-монгольской народности. Верхнеудинск. 1927.
Краткое руководство по грамматике и графике нового бурят-монгольского литературного языка. Верхнеудинск. 1931.
Жэгдэн (зүжэгүүд). Дээдэ-Үдэ. 1926.
Чойжид хатан. Дээдэ-Үдэ. 1920.
Ехэ удаган абжаа. Дээдэ-Үдэ. 1921.
Сэнгэ баабай. Дээдэ-Үдэ. 1920. (Байгал, №4. 1989).
Үзэглэл. Шэтэ. 1922.

БУРЯАД-МОНГОЛОЙ УГ
ТАРБАЛАЙ ДОМОГ

Эртын сагай энхэдэ,
Урдын сагай уринда,
Үндэр тэнгэрийн бүрхэггүй
Сэлмэг найхан байхада,
Үлгэн дэлхэйн эзэгүй
Уужам сүлөө байхада,
Амитан зоной олон болоодүй
Хомор үсоон байхада,
Ан гүрөөлэй үсоон болоодүй
Элбэг олон байхада,
Энэ байгша буряад аймагай
Үбгэ эсэгэ болохо заяатай
нодо бэе найхан шарайтай,
ноно оюун, нүрхэй зоригтой,
Эрхим хүүбүүн түрээжэ,
Эрэ болон эгдэйбэ,
Хүйхэр хүүбүүн түрээжэ,
Хүмүүн болон хурдыбэ,
Бахадаа зоригтой
Барга баатар гэжэ нэрлүүлбэ.
Үлгэн дэлхэйн уужамые эрижэ,

Уһан далайн гүниие хаража,
Гараха наранай зүгһөө
Гансаараа гаража,
Байгал мүрэнэй хубөөдэ
Байра һунган ербэ.
Орбёл торбёл оройтой
Олон түмэн мундаргые
Харын ехэ харатанһаа
Хаалта болгон һууба.
Мүнгэн сагаан малгайтай
Мүнхэ түмэн һарьдагые
Борын ехэ боротонһоо
Боолто болгон һууба.
Байгал ехэ мүрэнэй
Баруун, зүүн хубөөдэ
Байгаа олон ангиудта
Бахадаа байрлаба.
Уһан ехэ мүрэнэй
Урда, хойто хубөөдэ
Ой тайгын ангиудые
Олзолох һуурилаба.
Адуун хүлэгөө унажа,
Арад түмэнөө дахуулжа,
Арса, жодоо тайгые
Абалжа һууба,
Хуша жодоо тайгые
Хүбшэлжэ һууба.
Үргэн дэлхэйн үргэмжөөр
Үлзы найхан һууба,
Үндэр тэнгэрийн эбигээлээр
Үнгэ найхан һууба.
Эдир наһаа гүйсэжэ,
Эрын эрхим болоод,
Эмын һайнниие эрижэ,
Үеын нүхэрые һунгаба.
Уг ехэ үндэһээ
Таһахагүй заяатай,
Гал ехэ гуламтаяа
Һүнөөхгүй һүлдэтэй
Үлгэн эхэдэ үргэгдэхэ,
Үй түмэн болохо,
Тэнгэри эсэгэдэ тэдхэгдэхэ,
Түт түмэн болохо,
Үри найхан шарайе
Үлэмжэдэ хүсбэ.
Харбалдахадаа хашалсаха,
Туладаладаа тулалха,
Үймэрлахадаа ойгуулха
Үтэлхэдэ үргэхэ,
Олон түмэниие оройлох,
Түт түмэниие түрүүлхэ
нодо найхан хүүбүүдэй
һүлдэ заяа бэдэржэ,
Хүхэ мүнхэ тэнгэриһээ
Хүсэ заяа гуйба,
Юһэн ехэ тэнгэриһээ
Ехэ заяа гуйба.
Харбалдахадаа хашалсаха
Хаба ехэ зоригтой,
Үндэр найхан буетэй
Үлээдэй хүүбүүтэй болобо.
Үтэлхэдэ үргэхэ
Үнэн гэнэн һаналтай,
Бошог ехэ заяатай
Буряадай хүүбүүтэй болобо.
Үймэрлахадаа ойгуулха
Уран сэгэн оюунтай,
Хурса найхан шарайтай
Хорёодой хүүбүүтэй болобо.
Эсэгэ баатар үтэлжэ,
Үбгэ наһан болохоодо,
Үлишгүй зоригтой
Үндэр найхан Үлээдэй
Харин хаһа хухалжа яба,
Харин уладые эзэлжэ яба гэжэ

Үрээл зарлиг хайрлажа,
Хэтын найхан мүриень заажа,
Орохо нарые зүглүүлжэ,
Орон нютаг хунгуулба.
Үнэн гэнэн һаналтай
Бошог ехэтэй Буряадай
Үтэлхэн бөөмни үргэжэ,
Үрээл найн үгыемни абаарай,
Гал ехэ гуламтыемни сахижа,

Гарал ехэ угыемни залгаарай,
Үргэн дэлхэй эхэдэ үргэгдэжэ,
Үндэр тэнгэри эсэгэдэ
үршөөгдэжэ,
Ангай мяхаар таһадахагүй,
Амандаа золтой ябаарай,
Өөхэтэй мяхаар халгнжа,
Үлдэхые үзэхгүй ябаарай -
Үрээл үгээ үгэлжэ,
Өөрын бээ үргүүлбэ,
Уран сэгэн оюунтай
Хурса найхан Хорёодойе
Бугын тарганиие бүдэргэжэ,
Булганай найханиие барижа,
Шэлүүһэнэй бэдэртэйе
шулгалжа,
Үнэгэнэй халтарые олзоложэ,
Эдэһэнэй һайнниие эдижэ,
Үнгэ найхан ябаарай,
Эдэй һайнниие эдлэжэ,
Энхэ мэндэ ябаарай.
Сэбэр найхан шарайтаниие,
Сэжын ехэ ухаантаниие
Эсэгэлхэ болоорой,
һүр ехэ зоригтонниие,
һүлдэ ехэ заяатаниие
Нагасалха болоорой гэжэ
Үрээлэ үгэлжэ,
Хэтэ заяа зохёобо.
Номо номоёо хайрлажа,
Нашан харсагайа барюулжа,
Гараха нарые зүглүүлжэ,
Гарай найханаар зангажа,
Нюдэнэй найханаар хаража,
Нютагай найханиие эрхүүлбэ.
Эсэгэ Барга баатарай
Үрээл үгын хүсөөр
Үндэр найхан Үлээдэйһээ
Ойрод-Монголой удам гараба.
Бошог ехэтэ Буряадайһаа
Эхирэд Булгад хоёр нэрэтэй
Эрын эрхим хүүбүүд түрбэ.
Эрын эрхим Эхирэдһээ
Эхирэд найман эсэһын буряад болобо.

Бүхын бүхэ Булгадһаа
Булгад зургаан эсэһын буряад болобо.

Хурса найхан Хорёодой
Хатан гурбан нүхэртэй болобо.
Баргажан гоохон хатанһаа
Арюун гоохон үхин түрбэ.
Ехэ Монгол аймаг уладай
Үндэһэн болохо изагууртай
Суу залиин хитгээнтэй
Содо богдо Чингэсэй
Удам болохо заяатай,
Добо-Мэргэн гэшин
Гэргэн болохо хууба.
Хоёрдох хатанһаа
Хонгор гоохон Шаралдайһаа
Табан хүүбүүн түрбэ:
Галзууд, Хуасай, Хүбдүүд,
Гуша, Шарайд табан бэлэй.
Гурбадахи хатанһаа
Налтай гоохон Нагадайһаа
Найман хүүбүүн түрбэ:
Харгана, Бодонгууд, Худай,
Батанай.

Сагаан, Хальбин, Хойтол,
Сонгоод -
Нагадайн найман гэжэ
нэрлүүлбэ.
һүүлшын хоёр хүүбүүд болбол
Монгол газарта таһарба.
Үлэһэн хүүбүүд болбол
Арбан нэгэн эсэһын
Хори буряад гэжэ нэрлүүлбэ.
Хожомой ехэ сагай болохо,до,
Бүхы буряад яһатан нэгэдэжэ,
Буряад-Монгол гэжэ
нэрлүүлбэ,
Олон түмэн буряад-монгол зон
Орон нютагуудаа нэгэдхэн,
Үндэһэн соёлоо мандуулжа,
Арад түмэнэй эрхэ солые
бадаруулба.

Улас түрэ бодхохын
Үндэһэн нуури табиа.
Хамаг олон монгол яһатаниие
Хамтадаха заяатай,
Нармай ехэ монгол
аймагуудые

Нэгэдхэхэ эрдэмтэй,
Бошог ехэ заяатай
Буряад-Монгол аймагай
Эхэжэлхэ түрэ ербэ,
Эрхэхэ наран мандаба.
Уг ехэ һүлдэтэй
Олон монгол аймагуудай
Арюун найхан соёлотой,
Арад түмэнэй эрхэтэй,
Адха ехэ хүсэтэй,
Алдар найхан нэрэтэй
Улас түрэ бадархын
Улаан наран мандатугай.

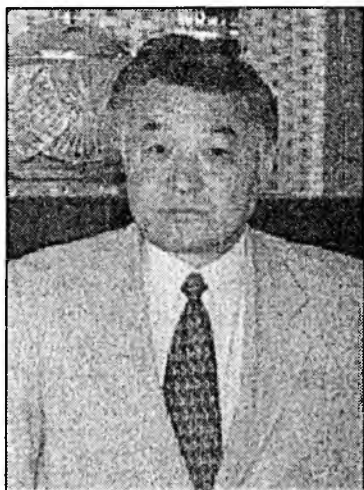
1922 он.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ энэ хуудана хэблэлдэ бэлдэбэ.

Бүрээд Республикын байгуулагдахаар 80 жэлэй ойдо

ГАБЬЯАТА НҮХЭДӨӨ АМАРШАЛНАБ

СССР-ЭЙ СПОРТЫН
ГАБЬЯАТА МАСТЕР
В.БАРАННИКОВТА

Үнгэрэгшэ зуун жэлдэ
Үргэн эддин дэлхэй дээрэ
Манай бүрээд эрэшүүлхээ
Мэдээжэ болон илгархан,
Түрэлхи Бүрээд ороноо
Түби дэлхэйн гүрэнүүдээр
Тон ехээр суурхуулан,
Жабхалан габьяагаа
тодорүүлхан
Жаргалтай аялдар нүхэрөө
Жаран табанайнь ойгоор
Дашарамдуулан амаршалаад,
Дурдая аман юрөөлөө:

Дахуулжа, хорижо ябахан
Долонгирхон дорюун
хүбүүдшни
Дабхижа шинингээ
харгыгаар
Дабаг лэ олон тулалдаае,
Дуулим Бүрээдаа суурхуулжа,
Досоош ехээр хүлгүүлжэ.
Арюухан илдам нүхэртэшни,
Ажа ханаха хүбүүдтэшни,
Анханай нангин гэр бүлэдэш
Ан-бун жаргал хүсэе!
Хүсэхэтэе хамта Тандаа
Хоёрхон нанал дурдахамни:
Болдогтой, шулуутай харгыда
Бууралхан борынгоо
бүдэрөө хаань,
Буруушаажа харгы
гэмнээрэй,
Бууралхан бороёо гамнаарай.
Анда нүхэдшни ойлгомторгүй
Алдууржа шамай дайраа
хаань,
Нэхэжэ ябангүй орхёод,
Намдуухан бүдүүнээр
ябаарай.
Бүдэрхэнөө хазаарташ
ойлгохо,
Буруугаа нүхэдшни ойлгохо.

БҮРҮЯД РЕСПУБЛИКЫН
СОЁЛОЙ ГАБЬЯАТА
ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ,
АРАДАЙ ДУУШАН
ДАШАДОРЖО БАЗАРОВТА

Саг жэлнүүдшье
урдажал байна,
Сайгаа олонхинмнай
ханшагууд...
Мүнөөдэрэй байдалай
долгиндо
Мэдэгдэнэл даа элдэб
зүйлнүүд:
найханааршье гэххэлнэд
заримамнай,
нүүдэртэш ороно бусаднай...
Тиигэбэшье энээхэн дэлхэй
дээрэ
Түгэлдэр наһаяа хүндэлжэ,
Түрэлдөө, нүхэдтөө хүндэтэй,
Тулихан зобоһондо туһатай
Түбхинэн ябахада найхан даа.
Тиимэхэнээр лэ ябанал даа
хүндэтэ манай
Түбшэн аялдар
Дашадоржомнай.
Анханайм анда Дашадоржо,
Арбалжан ехэ дабаанайнгаа
Оройдонь дүтэлжэ ябаһанаа
Алдар соло ехэтэй
Академическэ театр соогоо
Багсахан жаран табанайнгаа
ойе
Баталан тэмдэглэжэ
байхадань,
Баяртайл даа түрэл гарал,
нүхэд нүүдэрнь.

Түгнэ, Хягтаһаа гарбалтай
Тайбан, ан-бун жаргалтай
Даруухан аялдар нүхэдэйнгөө
(Дашадоржо Валя хоёройнгоо)
Энээхэн найндэрнь
хүндэлжэ,
Эблэрхэн нүхэдэйн талһаа
Элдэб мэдэхэ юрөөлөө
Элидхэхэ хэрэгтэй гэжэ
Энэ мүнөө бидэ мэдэнбди.

Алтан энээхэн наһандаа
Арад зондоо, оюутадтаа
Дуулажа ябаһан дуунуудшни,
Дашадоржо нүхэрнай,
Дууриян боложо далижаг лэ,
Сууриян боложо дэмжэг лэ.
Алтан худалта миндаһан
дээрэ
Алдуугүйгөөр бэшэгдэжэ,
Арадай дуунуудай дэбжэлтые
Аргагүй зохидоор үргэг лэ.

Минии хэлээшье гэршэлжэ,
Мэдээжэ Бүрээдтаа поэт
Манай нүхэр Дондок
Мэдүүлхэн байна иигэжэ:
«Адар ехэ шулуун дээрэ
Алтанш үзэг ниилээ наа,
Аадар, мүнээр, халхинда
Арилгадан жэгдэрхэ.
Арад зоной нэххэлдэ
Арюун бодол таряа наа,
Арбан сая жэлдэ
Ама дамжан мүнхэрхэ».

Дондогһоо үлүүгээр хэлэжэ,
Дашадоржо нүхэрнай,
(Шамдаа сэхын хэлэхүүб)
Шадахагүй байнаб,
ттигэбэшье
Хододоо ханажа ябаһанаа
Хэлэхэ нанал байнал даа.
Арадай дуушан гэжэ
Алдаршанан нэрэ зэргээ
Аргагүй зохидоор хүндэлжэ,
Бүтээхэл хэрэгэ хурсадхан,
Хододоо бэлигээ хорин,
Хэжэл ябаһан ажалаа
Хэжэл, хэжэл ябыш даа,
Хүндэтэ манай нүхэр.

Агаарай арюунда аяшархажа,
Аршаанай дээжэһээ амталжа,
Алтан тоонтоёо хүндэлжэ,
Арад зондоо, нүхэдтөө
Аша туһатай, хүндэтэй
Арюухан илдам Валитаяа
Аша гушаяа үргэжэ,
Ан-бун жаргажа нуугыт даа.

БҮРҮЯД РЕСПУБЛИКЫН
КООПЕРАЦИЙН ГАБЬЯАТА
ХҮДЭЛМЭРИШЭН
СОФЬЯ БАТОЖАПОВАДА

Наһанаймнай нүхэр
Софья Нимаевна!
Налгайхан ойгооршни
дашарамдуулан,
Шадаха тудахаяа оролсуулан,
Шүлэглэн хандахам Тандаа,
Шүүмжэлэнгүй хүлисөөрэйт
памайгаа.

Наада энээдэ гаргахдаа лэ,
Наагуур саагуур харахадаа лэ,
Нахис-хотос нахилзахадаа лэ,
Нүхэдтөө хододоо
дулааханаар лэ,
Налгайханаар харагдаа лэ,
Нүхэдэйнгөө үнэн зүрхэнүүды
Наартайханаар татахадаа лэ,
Сэбэрхэн илдам зангаараа,
Сэдхэлээр нимгэн
ябаарайш,
Софья манай Нимаевна!
Жаран табатай болоошье наа,
Жаргалай амаралтада
гараашье наа,
Үхибүүдэ хүл дээрэн
гаргаашье наа,
Амарха тухайгаа бодонгүй,
Үбшэ хабшанда диилдэнгүй,
Абьяас зориггоо
нуларуулангүй,
Бүхы наһаараа хүдэлжэ,
Бүридхэнэн хүсэл
шадабарияа
Басагад болон хүбүүндээ,
Багашуул - ашанар эзэнэртэ
Арюуханаар зорюулжа,
Амгалан тайбан амидаржа,
Ан-бун жаргажа нуугыш даа,
Ажа ханаха нүхэрнай -
Арюухан илдам Сонимнай.

Залуугай дорюухан наһанһаа
Заха табижа эхилхэн,
Залууртай тэрээхэн
сагуудһаа
Зүрхэнэйнгөө сохидол
нэгэдүүлхэн

Зохидхон илдам инагтаа
Зорюулаб энээхэн
хөөрөөгөө.

ХАНИЛАН ГАНСА
НҮХЭРНИ!

Хүрһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Хүнүүд шэнгээр гэххэлжэ,
Хүнөө дутангүй хүбүүдэ
Хүл дээрэн гаргажа,

Хүн амитанай дабадаг
Хэдэн, хэдэн дабаанууды
Хоюулан нэгэ зэргэлээд лэ,
Хамта зүдхэн дабажа,

Гайтай гайтай ушарнууды
Гангиналдангүйгөөр гаталжа,
«Үбгөө», «Хүгшөө», -
гүүлэтэрээ,
Эбтэй, элүүр ябаһамнай
болоо даа,
Инаг минии Марина.

Анханайм анда нүхэдтэмини,
Ажа наһаха түрэлхидтэмини
Абари замни таатайшье наа,
Алтан бэшэн мэдээжэл даа.

Жаргалта ханаа
тэмдэглэжэ,
Жаран табатай
болоошье наа,
Иимэл байһаншни
болоо даа,
Инаг минии Марина.

Хожомой холын
сагуудта
Хошимин нахалтай
үбгэхэн
Хажуудаш нуухал даа
налагархан
Хамаг юумэ хануулжа...

Тэрэшни бишни байхаб.
Тиимэл байха ёһотой
Табисуурнай бидэ хоёрой,
Тэрээниие наһан ябаарай,
тангил ганса нүхэрни!

Энээн тухай уйгарлажа,
Элдэб юумэ хануулан
Энээхэн наһанайш нүхэр
Эршүүлэй нэгэн
Жаргал мүн.

ИНЖЕНЕРНҮҮДЭЙ СОЛО
(Гимн)

Алтан дэлхэй дээрэхи
Арад зоной бүтээхэн
Агуухэ барилгануудай
Аргын оложо шадаһан
Алишье гүрэнэй арадуудай
Ажамидаралайн дэбжэлтэ
Ухаан бодол түргэнтэй

Инженернүүдхэ нүлөөтэй.
Арад зоной хурдан хурса
Эрдэм ухаанһаа дулдыдаһан
Самолет болон ракетанүүдэй
Сэбэр найхан нийдэлгэ -
Онһото техникын хүгжэлтэ,
Олоной бултанай дэбжэлтэ
Ухаан бодол түргэнтэй
Инженернүүдхэ нүлөөтэй.

Машина, атомай хүүеэн,
зайн гал болон
Магнитофон, радио,
телевизор -
Маанадай мүнөөдэрэй
байдалай
Мандан ургаһан хүгжэлтэ,
Бүхэдэлхэйн арадуудай
Бүхы ажалайн дэбжэлтэ
Бодол ухаан түргэнтэй
Инженернүүдхэ нүлөөтэй.

АЛЕКСАНДРУ
НИКОЛАЕВИЧУ БУИНОВУ,
МОЕМУ ДОРОГОМУ ДРУГУ,
КАНДИДАТУ ТЕХНИЧЕСКИХ
НАУК, СТАРШЕМУ
СОТРУДНИКУ БУРЯТСКОГО
НАУЧНОГО ЦЕНТРА

Ныне нет моего милого
Саши...
Он ушел от нас, как говорится
в мир иной
... Рядом ныне нет со мною
Друта доброго моего...
Ох, как не хватает мне порою
Тебя, мой милый Саша,
а родным и близким каково!

В ПАМЯТЬ О ДРУГЕ
Нас всегда тянуло друг к другу
что-то,
Что посильнее родства
по крови.
И огонек того юношеского
взлета
Горит лампадой братства
и любви.

Знаешь ты, дружище мой,
как светел он и неугасаем,
Как свят он, и путеводен
и высок!
И мы с годами только
понимаем:
Пока горит он -
никто из нас не одинок.

Не так страшны,
хотя и есть невзгоды,
Пока горит он -
мы счастливы с тобой.
Пока он в нас как
в те былые годы
Пока он в нас -
мы молоды душой.

Ж.ДАШИНИМАЕВ.
Загорск хуурин.

13.09.2003

№23 (158) 20820

Буряад үнэн

Уран

Үгээ

4

ТААБАРИНУУД

Таажа туршагты.

ЖЭЛЭЙ ЯМАР САГ БЭ?

Сахан хайлажа,
Шалбааг болоно.
Үдэр нэмэжэ,
Дулаан болоно.

(дбдгүх)

Үргэн хайхан гайдага
Үнгын сэгсэг халбарна.
Үдэр бүри горхондо
Үхибүүд ошожо шунгана.

(дбжрн)

Элдэб жэмэс эдэгшээ,
Эгээл «амттай» сагхан даа.
Алтан шара намаанууд
Аалихан доошоо буунал даа.

(дбжрн)

Хүйтэн болоо газаамнай,
Хотондоо ороо маламнай.
Хүдгэн дэгэлээ үмдэхэмни,
Хүйтэнхөө юрэдөө айнагүйлби.

(всдл)

Багахан, борохон,
Бэлтэгэрхэн, бушуухан.
Шала дорой байрладаг,
Шамай, намай айлгадаг.

(днлнлх)

Зуу мянган зүүтэй ааг,
Заашы оёжо шадахагүй.
Заахан монсогой бээтэй ааг,
Зааниие айлгаха шадалтай.

(рхдгс)

Ёдогорхон эбэртэй,
Яналхан хахалтай.
Гэнтэ өөдөө

соройдог

Гэрэй доошон
амтан лэ.

(нррнх)

Сэсэг дээгүүр

эрьелдээг,

Сохом нууха

хэбэртэй.

Эрэн дэлиа

эрбылгээг,

Эрмэг дээрэн тогтошобо.

(рхсгсдс)

Холоһоо гүүеэн дуудаба,

Самолёт бээл тэрэмнай.

Хадхуур ургаа гарганхай,

хаагүй мание хадхаханы.

(нлс)

Хөөрхэн, заахан шубуухай

Хорхой шумуул бэдэрнэ.

Олоороо тэдэ нидэхэдэ,

Нарьяа шууя гаргана.

(оовгдс)

Эли тодоор, түргэн ба удаанаар
хула ба шанга хоолойгоор хэлэгты.

Шагай, шагай, шагайхан,
Шагай наадан аятайхан.

Манай Майдар
мартамхай.

Ойдоб ошоо ойдо,
Ойро бэшэ, холо.

Холхойн нохой
Орой хусаа.

Уйлагар басаган
уйланхай,

Уйлаад, бидэниие айлганхай.

Гүндэн гүйхэ дурагүй,
Юундэ гүйхэ дурагүйб?

Улаан-Үдын үйлсэдэ
Үй түмэн машина.

Бүм-бүм бүмбэгэм
Бүм-бүм бүмбэрбэл.

Хүүгэдэй анхаралда

ЖОРОО ҮГЭНҮҮД

Тэрэ морин тэргэтэй,
Тэргэ дээрээ тээбэртэй.

Тала дүүрэн ташаганаан,
Таршаа дүүхэйн таршаганаан.

Хон-хон хонходоон,
Хорлын хонхо хонходоо.

Хюур-хюур, хюур-хюур,
Хюрөө хүхиу хюрөөдөө.

Һаб-Һаб һагшаха
Һагшуур һайшаан һагшая.

Һайрхуу Ханда һайрхана,
Һамар намһаа хайрлана.

Һэб-Һэб һэбшээлбэ,
Һаб-Һаб һалхилба.

Һама үһөө
Һамаар һамнаа.

Һайн үйлэ һажаа,
Һайхан юумэ һайшаа.

Д.МОГОЕВА.

Дэлхэйн бэлигэй дээжэһээ

ХАРА ХҮЛНӨӨРӨӨ ОЛОН МҮНГЭН

(Кабардин арадай онтохон)

Нэгэ хүн залхуу хүбүүтэй байгаа. Үглөөнөө үдэшэ болотор ажалаа эсэгынгээ хэхэдэ, хүбүүн үглөөнөө үдэшэ болотор юуны хэдэггүй нэн. Тэрэ залхуу хүбүүн хүнүүдэй яажа ажалладагы мэдэлггүй байба. Гэбэшье тэрэ бэлдэнэн бэлэн эдэс эдээд, ондоо хүнүүдэй оёжо үгэнэн хубсаһа үмдөөд, эсэгынгээ олоһон мүнгы хайра гамгүйгөөр һалгаадаг байба ха.

Тэрэ хүн инмэ хүбүүгээ ажал хэжэ, олоһон мүнгөө гамнадаг болгожо нургаа гэнэн шиндхэбэри абаад, хүршэ тосхондо абаашажа, нэгэ айлда хүлһөөр ажал хэхын орхиходоо, нэгэ жэл болоод байхада, хэһэн ажалайн түлөө нэгэ алтан мүнгэ түлэхөөр хэлсээ баталба.

Залхуу хүбүүн ажал хэхээ залхуураашье һаа, эсэгынгээ үгэ дуулаха баатай болобо.

Тэрэ айлд эзэн залхуу хүбүүн үгытэй бэшэ, харин баян хүнэй гэжэ мэдээд: «Энэ хүбүүе өөрынгөө барлагууды баалан заргашадал зараһанай хэрэггүй. Эсэгын хүбүүгээ заруулжа, ажал хүүлэхээ асараагүй байха. Ажал хүүлэжэ хүбүүн заргаа һаам, эсэгын намда гомдохо», - гэжэ сэдхээд, залхууда хэхэ ажал үгэдэггүй байба. Тиигээд тэрэ хүн залхуу хүбүүе садатарнь эдэлүүлээд, хубсаһанай һайниие үмэдхүүлээд, жэл болоходонь, нэгэ

алтан хашарһа үгөөд, гэртэнэ табиба.

Хүбүүн гэртээ эрбэ.

- Зай, хүбүүн, ажал хэхэ гүш? - гэжэ эсэгын асууба.

- Ажаллааб.

- Хэһэн ажалайнгаа түлөө мүнгэ абаа гүш?

- Абаа.

- Тэрэ мүнгөө намда үгэ, - гэжэ эсэгын.

Хүбүүн алтан хашарһа эсэгэдэ үгэбэ. Эсэгын алтан хашарһын абаад, тэрэниие хараншьегүйгөөр голой уһан руу шэдэжэрибэ. Залхуу хүбүүн алтан хашарһандаа хара буужа, эсэгэдэ юуны хэлбэггүй. Гэбэшье тэрэ ори ганса алтан хашарһы ехэ мүнгэндэ тоолоношьегүй хэбэртэй.

- Зай, хүбүүн, үшөө нэгэ жэл ажаллаха болоош, - гээд, эсэгын хүбүүгээ ондоо тосхон абаашажа, ондоо айлда хүлһөөр ажал хэхынь хэлсэбэ. Тиигэхэдэ нэгэ жэл ажаллаһанайн түлөө нэгэ алтан хашарһа үгэхэт гэбэ.

Тэрэ айлд эзэн гүнзэгы бодолдо абтажа: «Ажал хэхынь хүбүүгээ намда асараа хадаа, намайе ямар хүн ааб гэжэ туршаха гэж даа. Хүбүүндэн ажал үгэхэгүйб. Зарабални, намайе хатуусэдхэлтэй хүнгэжэ һанаха», - гэжэ сэдхээд, залхуу ажал хэхын баалабагүй. Залхуу хүбүүн

тэрэ айлда дура зоргоороо байжа, эдээнэй һайнаар эдэлжэ, хубсаһанай һайнаа хубсалжа, нэгэ жэл болобо.

Тэрэ айлд эзэн нэгэ алтан хашарһа залхуу хүбүүндэ үгөөд, гэртэнэ ябуулба.

Хүбүүн гэртээ бусажа эрбэ.

- Зай, хүбүүн, ажал хэхэ гүш? - гэжэ эсэгын асууба.

- Ажал хээб.

- Ажал хэһэнэйнгээ түлөө мүнгэ абаа гүш?

- Абаа.

- Тэрэ мүнгөө намда үгэ!

Хүбүүн нэгэ алтан хашарһа эсэгэдэ үгэбэ. Эсэгын тэрэ алтан хашарһын абаад, голой уһа руу шэдэжэрибэ. Хүбүүн эсэгынгээ тэрэ алтан хашарһа голой уһа руу шэдэхын анхаран харабашьегүй, юундэ шэдэхын хурабашьегүй.

Эсэгын хүбүүгээ холын тосхон абаашажа, хүлһөөр ажал хэхынь үгэхэдөө:

- Шамайе баян бэшэ гэжэ харанаб. Тиимэхээ хүбүүнэйнгээ ажал хэһэнэй түлөө ямаршы түлбэри эрихэгүйб. Танайда ажал хэг, - гээд, гэртээ бусаба.

Залуу хүбүүгээ эсэгын намда дэмы асараагүй гэжэ тэрэ айлд эзэн тухайлба. Түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, тэрэ хүн залхуу хүбүүе заража, ажалаа хүүлэнэ. Наранай ороходо, тэрэ айлд эзэн залхуу

хүбүүе эдэлүүлээд, амархын зүбшөөдэг байба.

Тиигээд лэ үдэр хоногууд һубарин үнгэрнэ. Үүр сайхалаар, айлд эзэн һэрижэ, залхуу хүбүүе һэрюулэн бодхооно. Тэрэ эзэн өөрөө амарангүйгөөр ажалла-хадаа, залхуу хүбүүе амархын хуулганагүй.

Залхуу хүбүүн ажал хэхэдэ, уухилна, аахилна, ах-ха, ёх-хо гэнэ. Хүл гарын, нюрга һэзрын яншана, хүшэлдэнэ. Теэд гэрэй эзэн хүбүүнэй ядарһы, эсэгын ойлогошогүй боложо:

- Би яажа ажалланаб, нам шэнгээр ажалла! Намһаа бүгээгдэ! Бү залхуура, хүнэй хүзүүн дээрэ байхаяа ерээгүй һаа, ажалла, - гэжэ ходел тэрэндэ хэлэнэ. Иигэжэ байжа тэрэ хүн залхууе дахуулан, ажалаа хүүлэнэ.

Залхуу хүбүүн тэбхэр жэл тэрэ айлд ажал хэхэдэ, гарайнгаа альгые холоо холооһоор, хатуу болгобо. Тэрэнэй гоё һайхан хубсаһан эндэ тэндэ хахаржа, шууража, һанги набта болошобо.

Залхуу хүбүүнэй гэртээ бусаха үдэр эрбэ.

- Шини эсэгэ ажал хэһэнэйш түлөө түлбэри эрихэгүйб гэ нэн. Теэд ши ехэ һайнаар ажаллааш. Тиимэхээ шамайе хоһон табижа шадахагүй байнаб. Хоёр алтан хашарһа ажаллаһанайш түлөө

үгэнэб. Гэртээ хариш даа, - гэн, тэрэ хүн залхуу хүбүүе гэртэнэ ябуулба.

Хүбүүн гэртээ бусаба. Эсэгын хүбүүгээ хаража, һахал дорохи уралаа үлэ мэдэг хүдэлгэн энэбхилээд:

- Зай, хүбүүмни, ши ажал хэхэ гүш? - гэжэ асууба.

- Ажал хээ.

- Пайнаар ажаллаа гүш?

- Пайнаар.

- Хэһэн ажалайш түлөө гэрэйш эзэн мүнгэ түлөө гү?

- Хоёр алтан хашарһа үгөө!

- Тэдэнэ намда үгэ!

Хүбүүн хоёр алтан хашарһа эсэгэдэ үгэбэ. Эсэгын тэдэ алтан хашарһануудын абаад, голой уһа руу шэдэхэ гэбэ. Хүбүүн эсэгынгээ далайһан гарта аһашаба.

- Юундэ аһашааш? - гэжэ эсэгын хүбүүнһээ асууба.

- Эдэ алтан хашарһанууды уһа руу бүшэдэш! Хара хүлһөө адхан ажаллажа ололби! - гэжэ хашхарба.

Эсэгын урал дээрээ урихан михэрлэ задалаад:

- Хүлһөө адхан ажаллажа олоһон мүнгэнши гэжэ харажал байнаб. Хара хүлһөөрөө олоһон мүнгөө хаядаггүй юм. Мүнөө ши ойлгобо гүш? - гэжэ хэлэбэ.

- Ойлгооб, - гэжэ хүбүүниин харюусаа нэн.

Г.Д.ДАМБАЕВ
оролдоо оршуулба.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ.

Редакторай уялга дүүргэжэ Д.Д.ЭРДЫНЬЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВЕВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Н.Д.НАМСАРАЕВ (генеральна директорай 1-дэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (редактор), Т.В.САМБЯЛОВА (секретариады хүтэлбэрилэгшэ-генеральна директорай орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), таһагууды даагшад: В.Г.ГОМБОВЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Хэлбэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорай-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмны - 21-54-54 (факс), ген. директорай 1-дэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшоной - 21-64-36, 21-33-61, редакторай орлогшын - 21-54-93, секретариадай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олонинтын хүдэлмэрийн, «Одон» журналай редакци - 21-50-52; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97; компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерин - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрнүүдэй бэшэлгы хэзэгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.